

NÉPISKOLAI FELÜGYELETÜNK.

Hogy a magyar népiskolai felügyelet szerfelett fogyatékos, hogy igen gyarlón felel meg hivatásának, az olyan tény, melynek bizonyítgatására szót vesztegetni felesleges. Tudja azt mindenki, a kit hivatása a népoktatással való foglalkozásra utal. Nagyon jól tudja azt a tényező is, mely a baj orvoslására első sorban van hivatva: a vallás- és közokt. m. kir. miniszterium. S a ki figyelemmel kíséri az eseményeket s kiben él a méltányosság érzete, el fogja ismerni, hogy a kultuszminiszterium nem csak meghallgatja a népiskolai felügyelet javítását czélzó jó tanácsokat, hanem maga lép fel kezdeményezőleg, hogy a vajudó kérdést megoldásra juttassa.

Csáky grófnak az iskolalátogatást szorgalmazó s az irodai munka csökkentése tárgyában kiadott rendelete ismeretes. Az is tudott dolog, hogy ama rendelet alig apasztotta a tanfelügyelő irodai teendőjét s hogy annak legfőbb érdeme a túlterhelés elismerése s a kérdésnek felszínen-tartása.

Eötvös báró szintén hangoztatta a gyakori iskolalátogatást; bizonyára tett is volna érdekében, ha a politikai viszonyok magas állásának elhagyására nem bírják.

A közel napokban jelenlegi kultuszminiszterünk terjesztette ki figyelmét e kérdésre. A lapokból már ismert rendeletében felhívja a tanfelügyelőket, hogy az irodai munkák apasztására nézve tegyenek részletes javaslatot s nyilatkozzanak az iránt is, miként vélik szervezendőnek a járási tanfelügyeletet; vajjon a járási felügyelet közigazgatási járásonkint, vagy még szűkebb körben volna-e szervezendő?

E nagy fontosságú körrendelet alapját fogja képezni népiskolai felügyeletünk reformjának, ezen okból a kérdésre vonatkozó reflexióimat hozzá fűzöm; szólok tehát első sorban az irodai teendők apasztásáról, másodsorban a járási felügyeletről.

A tanfelügyelő irodai teendőinek oly fokú apasztása, hogy tulajdonképen való hivatásának, az iskolalátogatásoknak s az iskolalátogatásokon nyugvó vezető működésnek élhessen, első sorban a tanfelügyelőtől, másodsorban a közoktatásügyi minisztériumtól, s csak harmadsorban függ a vonatkozó törvényeknek részben való megváltoztatásától. Közoktatásügyi kormányunk tehát jó úton van, midőn az irodai teendők apasztását első sorban maguktól a tanfelügyelőktől várja.

A tanfelügyelő irodai munkája még a kétségtelenül hiányos mai szervezet mellett is felényire apasztható, ha t. i. a tanfelügyelő tudja a módját s a mit tud, azt komolyan akarja is. Ismernie kell a felügyelőnek hivatása lényegét s erejének javát erre kell fordítania, az apró-cseprő adminisztracionális teendőket pedig bízva a tollokra, vagy napi díjra. A tanfelügyelői hivatal által végzett adminisztratív munka olyan természetű, hogy annak $\frac{3}{4}$ részét bátran rá lehetne bízni bármely érett korú, írni-olvasni tudó értelmes emberre. Ennélfogva első és fő kötelessége a tanfelügyelőnek, hogy ezekre a jelentéktelen, de az ügymenet szempontjából feltétlenül elvégzendő dolgokra alkalmas embert, vagy embereket neveljen magának, hogy őt magát ne kesse főnöki székéhez az «akta-lefaragás» kézi-mestersége. A főbb szervezési s nagyobb elvi, vagy kulturális jelentőségű ügyeken kívül ő semmit ne «fogalmazzon»; bízva a fogpiszkáló-faragást a hivatal segéd-munkásaira, a kik azt sokkal olcsóbban, de éppen olyan jól elvégzik, mint ő.

A mely helyen segédtanfelügyelői állás is szervezve van, ott éppen könnyű a tanfelügyelő helyzete, ilyen vármegyében az egyik tanfelügyelő, Eötvös József báró tanácsát követheti, állandóan «szekeren lakhatik»; mert a másik a legnagyobb vármegyében is képes ellátni az irodai teendőknek *szellemi* részét. Hogy ez így legyen, ahhoz két dolog szükséges: 1. minden kicsinyes féltékenykedésen felülemelkedő kölcsönös bizalom a tanfelügyelő és segéd-tanfelügyelő között; 2. megfelelő utazási költség.

A tanfelügyelő és segédtanfelügyelő között ritka helyen van meg az ügy érdekében annyira kívánatos kölcsönös bizalom és egyetértés. A disharmonia okait nem részletezem; csak a legfőbbnek felemlítésére szoritkozom: a segédtanfelügyelő jog- és munkaköre nincs határozottan körülírva, felelőssége nincs megállapítva. A melyik tanfelügyelő kollegájának tekinti a segédtanfelügyelőt, habár ő viseli a felelősségnek egész terhét, megosztja vele jogát,

munkáját; viszont a segédtanfelügyelő főnökének juttatja az erkölcsi elismerést. Ilyen helyen a segédtanfelügyelő ügyeket végez és intéz el; a hol azonban ez a jórészt a főnök egyéniségétől függő jó viszony nincs meg, ott a segédtanfelügyelő semmi egyéb, mint egy drága napi-díjas, ki nem ügyeket intéz el, hanem aktákat farag le.

Hogy a segédtanfelügyelői intézményből ne csak a legkiválóbb főnökök mellett, hanem minden helyen haszna legyen az ügynek, szabályozni kell rendeletileg a segédtanfelügyelő jog- és munkakörét s meg kell állapítani felelősségét. Az a mellé és alárendeltségi viszony, mely a törvény által kreált «segéd»-et a hivatal szervezetébe beilleszti, általában véve helyes; hiszen nem is lehet másképen. A baj abban van, hogy maga a munka-bér, mely által ez a viszony kifejezésre jut, nincsen részletezve. Így aztán a «mellé» szócska elveszti jelentőségét, az «alá» nagyon is kiemelkedik. A segédtanfelügyelő ilyen körülmények között vagy szellemi munkát követel, a mikor aztán kész a háború, vagy pedig — miként a legtöbb saját szempontjából okosan cselekszi — faragja az asztalára készülő aktákat a sorsába bele nyugvó bölcs egykedvűségével és mint «jó fiu» leszolgálja az inasi esztendőket.

Az egymást megértő és a munka okszerű megosztásán alapuló tevékenységen nagy Isten áldása van még a tanfelügyelői irodában is; a munka megosztás nagy erő- és időmegtakarítással jutalmazza a munkásokat. Ha rendelet szabályozza a segédtanfelügyelő ügykörét; ha kimondják, hogy a segédtanfelügyelő a főnöke által reá bízott *ügykört* teljesen maga tartozik ellátni s munkájáért, bár az aktát a főnök írja alá, a felelősség őt terheli, egészen más értéke lesz a segédtanfelügyelő munkájának. Akkor az is ki fog tűnni, ki az előléptetésre alkalmas ember, míg a mostani járatószalagos rendszer mellett könnyen megeshetik, hogy az alapjában alkalmatlan és hasznavehetetlen ember is «kiüli» magának a tanfelügyelői állást.

Azonban bármennyi idővel rendelkezzenek is a tanfelügyelők az iskolalátogatásra, minden lényeges körülményre kiterjeszkedő, termékeny iskolalátogatásról addig szó sincs, míg megfelelő úti-költség nem lesz. — A tanfelügyelők egészen helyesen cselekszenek, mikor kilométer-pénzt s napidíjat kérnek. Olyan követelése ez a jó népiskolai felügyeletnek, melynek teljesítése elől az ügy nagy kára nélkül sokáig kitérni nem lehet.

Azt állítottam, hogy a tanfelügyelő irodai teendőinek $\frac{3}{4}$ részét az alkalmazott segéd munkások (tollnok, napidíjas) könnyűszerrel elvégezhetik. Igazolom ezt az állítást.

A tanfelügyelőnek irodai munkával való túlterhelését az erőpazarlással folytatott munka okozza. A tanfelügyelői hivatalban rengeteg olyan dolgot «fogalmaznak» és írnak, a mi tulajdonképpen nem embernek, hanem gépnek való munka. Ha a burgonya-kapálásnál kíméljük az emberi erőt, miért nem kíméljük a kapálásnál drágább szellemi munka terén? Mért nem vesszük a tanfelügyelői irodában annyira igénybe a gépet, a mennyire azt az ügy kára nélkül tehetjük?

Bizonyára furcsán hangzik, pedig betű szerint való igazság, hogy a tanfelügyelő irodai munkája nagyfoku leapasztásának első és legfőbb tényezője egy fasciculusokban bővelkedő jó beosztású nyomtatvány-szekerény. A tanfelügyelő által kiadott ügyiratok $\frac{3}{4}$ része ebben a szekrényben állhat készen nyomtatványtár alakjában; mikor aztán szükség van egyikre vagy másikra, a díjnok, tollnok, vagy akár a tanfelügyelő is, ha kedve van hozzá és ideje van rá, felnyitja ezt a «legfőbb tanfelügyelőt» s kiveszi belőle a szükséges nyomtatványt; kitölti, aláírja, vagy aláírattja s küldi, az aktára pedig pár rövid szóval rávezeti az elintézés módját. Ilyen formán egy ember kettőnek, háromnak a munkáját végezheti.

Mi mindenféle nyomtatvány állhat abban a bűvös szekrényben, azt biz én ez idő szerint nem tudnám mind elősorolni, emlékezetből azonban ideiktatom egy csomónak a címét. Az olvasó be fogja látni, hogy a hol rövidesen ennyit össze lehet szedni, akad ott több is, csak utána kell nézni:

A) *Felterjesztések*: a tanítóválasztások megerősítése, az államsegély kiutalványozása (államilag segélyezett községi és felekezeti iskoláknál), jutalmak, segélyek, fizetési előleg engedélyezése, a nyugdíjintézetbe felvétel, a nyugdíjazás elrendelése, fizetések helyettesítési díjak folyósítása, tanszerek engedélyezése, bérszerződések, alkú-egyezmények jóváhagyása, építkezési munkálatoknál a felülvizsgálati jegyzőkönyv felterjesztése s az összeg kiutalványozása, ily összegek elszámolása, gondnoksági kinevezések, szabadságolások, a változási kimutatás, az iskolai, óvodai költségvetések, számadások iránt.

B) *Átiratok*: a társhivatalokhoz a nyugdíjtarozás átutaltatása, a törzslap, illetőleg minősítési táblázatok átküldése, okmá-

nyok kézbesítése, tanító-(óvó) képzőbe való felvétel, iskolák bezárása, építkezési felülvizsgálatok megejtése, iskolaépületek egészségügyi bajainak orvoslása iránt.

C) *Megkeresések*: az iskolai mulasztások bírságolása, a hátralékos tanítói fizetések behajtása, a tankötelesek összeírása, a statisztikai gyűjtőívek kitöltése, az iskolába tényleg feljárók jegyzékének bekövetelése, tanítók nyugalombá-helyezése, tanító-változás bejelentése, gondnoksági tag-ajánlások, bérletek telek-könyvi biztosítása iránt.

D) *Értesítések*: a tanítói kinevezésekről, sikertelen pályázatokról, gondnoksági kinevezésekről, nyugdíjintézetbe-való felvételtől, nyugdíjazásról, a tanítói fizetés kiegészítéséről, a költségvetés megállapításáról, a számadás helybenhagyásáról, egyes összegek elszámolásáról, fizetési előleg megérkezéséről, óvodai tanszerek beszerzésére engedélyezett összegekről, jutalmak, segélyek adományozásáról, szabadságolásokról.

E) *Előadói formulák*: a tanítói fizetések kiegészítése, községi tanítóválasztás megerősítése, nyugdíjazás elhatározása, iskolák megintése, bezárása iránt.

F) *Egyéb, különféle nyomtatványok*: változási kimutatás, bérszerződés, ingatlan szerzésére vonatkozó szerződés, a tanítói kinevezés iránt tett felterjesztéshez csatolt minősítési kimutatás és egyebek.

Ha ezekkel s más ilyen fajta nyomtatványokkal megtelnek egy jó beosztású szekrény fasciculusai, a tanfelügyelő nyugodtan távol lehet hetenkint 3—5 napon át székhelyétől, a tollnok, napi-díjas a kész dolgokat teszi majd eléje aláírás végett; sőt a hol segédtanfelügyelő van, még az aláírás fáradsága sem terheli; ha-csak különös ambícióját nem helyezi abba, hogy minden aktán az ő neve legyen.

Vannak érdemleges irodai dolgok, a melyek a tanfelügyelő, vagy a segédtanfelügyelő munkáját igénylik. Ezeknek elintézése azonban — tapasztalatom szerint — hetenkint két-három nap tökéletesen, sőt bőségesen elég. Ezekben az »irodai nap«-okon végezheti a tanfelügyelő az aláírásokat s azokat az ügyeket, a melyek a székhelyen személyes jelenlétét igénylik; minők: a hivatalos eskü elfogadása, különféle nyugtatványok láttamozása, társadalmi kötelességek teljesítése; melyeknek idejét különben

ügy is előre tudja, mert részben ő szabhatja meg. Ekként távolléte pillanatra sem akasztja meg a «hivatal» gépezetét.

A tanfelügyelő irodai munkája apasztásának másik hatásos módja, hogy *közvetetlen összeköttetése* legyen a miniszterrel minden ügyben, a felekezeti iskolai hatóságokkal minden adminisztratív természetű s nem elvi jelentőségű ügyben, az összes tanítókkal pusztán az adminisztráció gyorsítására (pl. kimutatások bekövetelése) irányuló ügyben, a községi előljáróságokkal a mulasztások büntetése, különféle fizetések, hátralékok behajtása, kötelességek teljesítése tárgyában.

Mennyire szükséges a közvetlen összeköttetés s mennyi erő-és idővesztegetést okoz ennek hiánya, azt egy példával világítom meg. Egy állami (vagy államilag segélyezett) iskola gondnoksága beküldi a tanfelügyelőhöz iskolája évi számadását. A tanfelügyelő a számadást felülvizsgálja (gyakran meg is csinálja) s ha helyes, a helyett, hogy egyenesen a miniszteri számvevőséghez felküldené, átteszi a vármegyei számvevőséghez felülvizsgálás végett; ez, tudván azt, hogy a tanfelügyelő ugyis megvizsgálta már, pár. napi pihentetés után ráírja szép piros tintával, hogy «megvizsgáltatott» és visszaküldi a tanfelügyelőnek. Ez fogja a szerencsétlen számadást s «bemutatja» a közig. bizottságnak. A bizottság felterjeszti a miniszteri számvevőséghez, egyúttal utasítja a főszolgabíró a cselekvő hátralék behajtására és jelentéstételre. Vagy 5 hét múlva a számvevőségtől megjő a számadás a bizottsághoz, honnan rövid úton ismét a tanfelügyelő kezébe kerül, hogy «adja» megint «elő.» Hát előadja, a példányokat kiadatja, de mert a főszolgabírónak a számadási hátralék behajtását bizonyító jelentése még be nem érkezett, felhivatik (természetesen a bizottság útján) a főszolgabíró annak beadására. Erre a jelentés aztán csakugyan megérkezik, mely, ha kedvező dologról ad számot, «tudomásul» előadatik; ha a hátralék egy részének «behajtás alatt» levő állapotát jelzi, a behajtás szorgalmaztatik. Így tart ez a végnélküli számadásügy, míg a következő évi új számadás az irattárba nem temeti a régit, mint a hogy a dagadó rügy letaszítja a tölgyfa száraz levelét. Ennyi küldözgetés, előadás mellett aztán nincs is rajta mit csudálkozni, ha egy olyan vármegyében, a melyben sok az állami és államilag segélyezett iskola, külön ember kell csupán a számadások ide-oda hurczolására.

Hasonló procedurák folynak az iskolakötelesek összeírásá-

val, a tényleg iskolába járók kimutatásának bekövetelésénél s más egyebekkel.

Mindezt feleslegessé tenné a közvetlen összeköttetés, melynek biztosítása a közig. bizottságok válláról is sok haszon nélkül czipelt terhet emelne le. Sok dolog, melyet most a bizottság útján intéz el a tanfelügyelő, melynél a bizottság a levélhordó kicsinyes tisztét végzi, részint elnöki úton volna a közig. bizottság által elintézendő, részint rendeleti úton volna a bizottság ügyköréből kivonandó. A vármegyei közigazgatás e tekintélyes közegét csak lényeges dolgokban kellene tanfelügyelőnek igénybe vennie, vagy ha úgy jobban tetszik, a bizottság szakelőadója által csak a leglényegesebb nevelésügyi dolgokkal kellene, hogy foglalkozzék.

A közvetlen érintkezés biztosítása részint a fennálló törvények egyes szakaszainak, részint az utasításoknak és rendeleteknek módosítása által történnék. A módosítás részletes tárgyalása nem egy cikk keretébe való. Az irányelveket fentebb jeleztem; csak annyit akarok még hozzá tenni, hogy a jurisdictiot — miből melleleg legyen mondva, valami nagyon sokat nem várok — csupán a községi bíróra terjesztem ki, arra is csak abban az esetben, ha kötelességét mulasztja, az igazolatlan mulasztások büntetése és az iskolai járulékok (tanítói fizetési hátralékok) behajtása körül. A tanítót, hogy az iskolaszékről, gondnokságról ne is szóljak, megkímélném annak «áldásos» hatásától. A mi tanulóinkat vezetni, szeretettel oktatni, gondozni kell, nem dressurázni. Egyes hivatlanoknak lehet «elvük a ránczbaszedés»; de a tanfelügyelői karnak nincs szüksége az ilyen «tekintély»-szerző eszközre.

A tanfelügyelő irodai munkájának apasztásához járulhat végül a közoktatásügyi miniszterium az által, ha a felkivánt különféle kimutatások nyomtatványaiból nem csak mintaívet küld, hanem annyit, a mennyi előreláthatólag szükséges és ha az olyan értesítéseket, ajánlásokat, pályázásokat, a melyek az érdekeltek rendelkezésére álló organumokban közrebocsátatnak, csak tudomás-vétel végett küldi meg a tanfelügyelőnek.

Rátérve a miniszteri rendelet második pontjára, sajnálattal vallom be, hogy a járási iskolai felügyeletnek sohasem voltam s ma sem vagyok barátja. Legalább egy törvényhatóság területén szellemben egységes népnevelést kívánok s e célra jobbnak vélem a tanfelügyelői személyzet megfelelő szaporítását, mint új intézménynek creálását. — Nézeteimet e tárgyban már többször kifej-

tettem; e folyóiratban is szólottam már róla.* Ezúttal csupán egy kis ismétlésre szorítkozom.

A vármegyei tanfelügyelőség személyzetében — a lehetőség szerint — minden népnevelési ágnak képviselote szükséges. Álljon a hivatal élén a főfelügyelő, a ki irányt adjon, vezessen, a különböző fokozatu intézetek összhangját biztosítsa, az adminisztrációt irányítsa, a legérdemlegesebb irodai munkát végezze, iskolalátogatásokat teljesítsen, a különböző fokozatu iskolák azonban saját szakfelügyelőik közvetlen vezetése, szakfelügyelete alatt álljanak. Tanítóképzőnek tanítóképző, polgári iskolának polgári iskolai tanár, elemi iskolának elemi tanító, óvóintézetnek óvó legyen a szakfelügyelője. A szükség fokához képest természetesen csak elemi szakfelügyelő lenne több egy-egy törvényhatóság területén, a többi szakfelügyelők hatásköre több törvényhatóság területére is kiterjedhetne. Az iskolai felügyeletnek illetén szervezése mellett a szakérdekek az egész vonalon érvényesülnének s a népnevelés minden osztálya előtt nyitva volna a haladás útja; a mi éppen sèggel nem kicsiny dolog.

Ennek a felfogásnak azonban csak elméleti jelentősége van, ha van; a miniszter másként határozott, a járási tanfelügyelet, a tanítók sokat hangoztatott ideája mellett foglalt állást, kitünő jelét adva ez által a tanítói osztály becsülésének. Bármely hálásak is legyenek azonban a tanítók az eszme elfogadásáért, a kivitel terveze te visszatetszéssel fog náluk találkozni.

A miniszter a járási felügyelet szervezését oly módon tervezi, hogy «már alkalmazásban levő elemi és polgári iskolai tanítók, tanítóképző-intézeti tanárok, s szükség esetén középiskolai tanárok is némi díjazás mellett megbizatnának járásonkint az iskolalátogatással».

Az ilyen módon szervezett járási felügyeletről sok jót sehol sem várnak; a tanítók, kik a járási felügyelői intézményben haladásnak biztosítékát látták, csalódott szívvel fogják fogadni ezt az intézményt, mely még ilyen kezdetleges stadiumában sem támaszkodik egészen rájuk. Ők másként képzelték ezt az intézményt; úgy vélték, hogy a járási felügyelőség önálló állás lesz, 800—1000 frt fizetéssel s az előbbhaladásra való kilátással; azt hitték, hogy a járási felügyelő a tanfelügyelet szervezetébe lesz beleil-

* L. a M. Pædagogia 1894. évi 3. füzetét.

lesztve. S ha már az eszme megvalósításáról van szó, csakis úgy lenne annak nagyobb jelentősége, a mint a tanítók concipiálták.

A mint a miniszter tervbe vette, úgy keveset lendít a népnevelésen. Tegyük fel, hogy egy-egy közigazgatási járásban *egy tényleg* alkalmazásban levő tanító, vagy tanár bizatik meg az iskolalátogatással. Ha a megbízott egyén helyettesítéséről az iskolafentartó nem gondoskodik, az illető iskolalátogatást csak szabad idejében végezhet, a mikor pedig más iskolákban is szünet van; ha pedig a szorgalmi napok alatt teszen látogatást, saját legközelebbi kötelességét mulasztja el. Akként lehetne e bajon segíteni, hogy a megbízott tanítók, tanárok felmentetnének a tanítás alól s helyettesítették. Ez az eljárás azonban, a helyettesítési díjakhoz számítva a fuvar és napi-díjakat, alig kerülne kevesebbe, mint a tanítóság által contemplált járási tanfelügyelet.

Ha az ilyen valóságos járási tanfelügyelet oly erősen felrugtatná a népnevelés költségeit, hogy a fedezetet ez idő szerint nem bírná meg az ország, tanácsos lenne most elejteni az eszmét s a vármegyei tanfelügyelet személyzetének szaporításával bevárni a jobb időket. Ha azonban a miniszter el van rá határozva, hogy az eszmét a körvonalozott módon megvalósítja, részemről a köri felügyeletet látnám legjobbnak s legolcsóbbnak. Minden 5—10 kisebb, 2—3 nagyobb községben megbizatnék — ideiglenesen — egy-egy kiválóbb tanító a legközelebbi szomszéd iskola meglátogatásával. A látogatás idejét természetesen ő határozná meg; azon napra saját tanítványainak szünidőt adna s a mulasztást a rendes heti szünnapon, vagy szünórakon való tanítással pótolná. Így egy héten csak egy iskolalátogatást teljesíthetne. Iskolalátogatása alkalmával kiterjesztené figyelmét az iskola belső és külső állapotára s erről a tanfelügyelőnek véleményes jelentést tenne. Az ilyen köri iskolalátogató 2—3 frt napidíjban részesülhetne (fuvar-díj nélkül, mert a szomszédba gyalog is elsétálna), a mi valami nagy költséget nem igényelne. Ha az ilyen látogatói tiszt sorra járna a jobb tanítók között, a tanítók ezen az úton sok jót tanulnának egymástól.

(Ungvár)

EMBER JÁNOS.